

ЎЗБЕКИСТОНДА СОВЕТ БОШҚАРУВИНИНГ МАЗМУН - МОҲИЯТИ, ИЖТИМОИЙ - ИҚТИСОДИЙ ВА СИЁСИЙ ЖАРАЁНЛАР

Қосимова Фарангиз (СамДУ магистри)

Аннотация

Ушбу мақолада ўзбекистонда совет бошқарувининг мазмун - моҳияти, ижтимоий-иқтисодий ва сиёсий жараёнлари Ўзбекистан иқтисодиётининг тобора қарам бўлиб бориши, зўрлик ва таъқиқ орқали Ўзбекистон ССРнинг ташкил этилиши минтақада ижтимоий-сиёсий жараёнларнинг куча-ювига олиб келиши ҳақида мулоҳаза юритилган.

Маълумки, 1920 - йилларнинг бошларида ички зиддиятлар, ташқи урушлар, миллий - озодлик ҳаракатлари туфайли юзага келган қалтис вазият совет давлатининг барбод бўлиш хавфини кучайтирди. Марказнинг большевистик раҳбарияти бу вазиятдан чиқиш учун шошилишча тадбирлар кўришга мажбур бўлдилар. Хусусан, РКП (б) нинг 1921 йил март ойида бўлиб ўтган X сессияси Янги иқтисодий сиёсатга ўтиш ҳақида қарор қабул қилди. Бу сиёсатнинг моҳияти озиқ-овқат солиғини жорий этиш, савдо-сотиқни эркинлаштириш, хусусий тадбиркорликни ривожлантириш, ёлланма меҳнат ва ижара олишнинг тақиқланишини бекор қилишдан иборат эди.

Таъкидлаш жоизки, бу сиёсат натижасида дастлабки 2-3 йилда деҳқонларга бирмунча эркинлик борилиб, улар ортиқча маҳсулотларини бозорларда эркин сотиш ҳуқуқига эга бўлдилар. Натижада, деҳқонларнинг меҳнатга муносабати ўзгара бошлади. Бозорларда нархларни тартибга солувчи чора-тадбирлар ўтказилиб турилди. Аммо, ўтказилаётган барча тадбирлар Марказ ташкилотлари томонидан бошқарилар эди. Натижада ўлка иқтисодиёти, унинг қишлоқ хўжалиги Марказ манфаатларига бўйсундириб борилди. Ўлкадаги барча бойликлар, асосан пахта ва бошқа хом ашёлар Марказга ташиб кетила бошланди. Ўзбекистан иқтисодиётининг тобора қарам бўлиб бориши, унинг издан чиқишига, аҳоли ижтимоий-иқтисодий аҳволининг баг'ирлашувига олиб келди. Бунинг асосий сабаби, мамлакатда тоталитар тузумга асосланган маъмурий - буйруқбозлик бошқарув усулининг кучайиб бориши эди. Оқибатда янги иқтисодий сиёсат ўзининг асл моҳиятини йўқотиб борди. Бу эса 1920-йилларнинг охирларига келиб бу сиёсатга барҳам берилишига олиб келди.

Таъкидлаш лозимки, зўрлик ва таъқиқ орқали Ўзбекистон ССРнинг ташкил этилиши минтақада ижтимоий-сиёсий жараёнларнинг куча-ювига олиб келди. Чунки Ўзбекистон фақат номигагина суверен республика ҳисобланиб, собиқ СССР эса ўз моҳиятига кўра қўшма (уни-тар) давлат эди. Ўзбекистон Марказдаги партия ва совет ташкилотларига тўла қарам бўлиб, унинг раҳбарияти қабул қилган қарор ва директиваларини, республиканинг ички ҳаётига оид бўлган кўрсатмаларни бажаришга мажбур этилган эди.

ЎзССР ташкил этилган дастлабки йилларда республиканинг ўз тараққиёт йўлида собиқ СССРдаги бошқа капиталистик ривожланиш йўлини босиб ўтган ҳамда ижтимоий-сиёсий жиҳатдан нисбатан юқорироқ даражада турувчи иттифокдош марказий минтакалардан бирмунча орқада қолганлиги ҳам Ўзбекистондаги ижтимоий-сиёсий жараёнларгатаъсир кўрсатган эди. Шунингдек, собмк СССРда шаклланган ва вақт ўтиши билан мустаҳкамланиб борган бошқарувнинг маъмурий буйруқбозлик тизими ҳам ўзининг барча салбий жиҳатлари билан Ўзбекистоннинг ижтимоий-сиёсий ривожланишга таъсир кўрсатди

Ундан ташқари, советлар давлатининг сиёсий тизимида синфий мафкурага таянган коммунистик партия мутлақ ҳукмрон эди. Ҳукмрон партия жамият аъзоларини "меҳнаткашлар" ва "меҳнаткаш бўл ма-ганлар" га (мулкдорлар, диндорлар, амалдорлар ва ҳок.) ажратиб улар ўртасида зиддиятларни кучайтирди. Компартия аввало, ҳар иккала "синф" ўртасидаги курашга ғоявий ва амалий раҳнамолик қилган бўлса, сўнгра эса, коммунистик режимга қарши чиққан барча кишиларга, миллий ру^да фикр юритадиганларга, маҳаллий халқи ва ўз республикасининг манфаатларини ҳимоя қилувчиларга қарши аёвсиз кураш олиб борди.

Ўз КП (б) съездлари ва МҚ пленумларида ВКП (б) (кейинчалик КПСС) белгилаб берган бош тактика асосида республиканинг ижтимоий-сиёсий ва маданий ривожланиш стратегиями белгиланиб, уларда коммунистик режимни мустаҳкамлашга, "социалистам қурилиш" ни авж олдиришга, бошқа республикалар билан алоқлар ва ҳамкорлик-ни кучайтиришга қаратилган йўл ўз ифодасини топган эди. Давлат бошқаруви ва тизими органлари ҳамда жамоат ташкилотлари партия аппаратининг тазйиқи билан аста-секин унинг зулми остида қолиб, партия қарорларининг оддий ижрочиларига айланиб бордилар.

Тадқиқотчилар тўғри таъкидлаганларидек, собиқ СССР - советлар шаклидаги ишчи ва деҳқон советларининг ишчи ва деҳқонлар ҳокимиятини ўзида мужассамлаштирувчи ягона давлат тизимидан иборат эди. Иттифок далазининг олий органи, дастлаб, Советлар-нинг Бутуниттифок Марказий ижроия Қўмитаси, кейинчалик СССР Олий Совети бўлиб, улар асосан қонун чиқарувчи ва ижро этувчи органлар ҳисобланган. Амалда эса, давлатнинг Олий органи бўлган Олий Совет фаолиятини барча жабҳаларда компартия бошқариб келган эди. Чунки, Иттифок бўйича барча қонун ва қарорлар партия органлари томонидан тайёрланар, ёки уларнинг кўрсатмаси билан ёзилар, Олий Совет сессиялари эса уларни номигагина тасдиқлар эди.¹

Тадқиқотчилар эътироф этганларидек, Ўзбекистон ССР ташкил этилганидан сўнг республика давлат бошқаруви органлари иттифок органлари тартибида ва улар андозасида тузилди. Бу иттифокдош республикаларни Марказдан туриб бошқаришнинг энг осон ва энг оддий, шу билан бирга такомиллашган мустаҳкам шакли эди. Шунингдек, коммунистлар томонидан маҳаллий ҳокимият органлари ва уларнинг

¹ Зиёев Ҳ. Тарих –ўтмиш ва келажак кўзгуси. – Тошкент, Фан. 2000.: 56-б

аппарата вужудга келтирилди, янги маъмурий-худудий бўлиниш амалга оширилди. Аввалги республикаларнинг вилоят бўли-нишидан округ бўлинишига (1938 йилгача) ўтилди, кейин эса яна вилоят бўлинишига қайтилди, туманлар ва қишлоқ кенгашларининг кенг тармоғи тузилди. Маъмурий-худудий ислохотлар советларни мустаҳкамлаш ва уларни аҳолига яқинлаштириш баҳонасида ўтка-зилиб, аслида эса, коммунистик режим томонидан партия - давлат аппаратининг чексиз ҳукмронлигини мустаҳкашлаш мақсадида амалга оширилди.

Маълумки, 1927 йилда Ўзбекистон ССРнинг биринчи Конституцияси ва 1937 йилда иккинчи Конституцияси қабул қилинган эди. Мазкур Конституциялар мазмун-моҳиятига кўра, ўлка халқларининг миллий манфаатларига хизмат қилишга қаратилган эди. Чунончи, 1937 йилги Конституциянинг кўпгина моддлари, айниқса фуқароларнинг ҳуқуқлари ва эркинликлари ҳамда ЎзССРнинг суверенитета эълон қилинган моддалар *вицт* утиши билан сохта эканлиги кўриниб қолди.

Республика меҳнаткашларининг энг оммавий ташкилоти бўлган касаба уюшмалари ҳам партияга қарам бўлиб борди. Манбаларга кўра, 1940 йилга келиб Ўзбекистон касаба уюшмалари 600 мингдан зиёд киши бирлаштирган эди. Собиқ совет тузуми касаба уюшмаларига ижтимоий суғурта, меҳнаткашларнинг дам олиши, спорт билан шуғулланиши, маданий ҳордиқ чиқаришини ташкил қилиш каби вазифаларни юклади. Аммо, шу билан бирга партия улар зиммасига ишлаб чиқариш характеридаги - меҳнат унумдорлиги учун кураш, меҳнат интизомини мустаҳкамлаш, маҳсулот сифатини ошириш ва унинг таннархини арзонлаштириш сингари вазифаларни ҳам топ-ширган эди. Шу тариқа касаба уюшмалари собиқ совет тузуми шароитида омманинг меҳнат фаоллигини оширадиган ва улар ўртасида ҳукмрон партия кўрсатмаларини тарғиб этадиган ҳамда ўтказадиган давлат тузилмасига айлантирилган эди.

Собиқ советлар мамлакатида маъмурий - буйруқбозлик тизими қарор топиб, мустаҳкамланиб бориши билан бирга Ўзбекистоннинг бутун ижтимоий-сиёсий ҳаёти узлуксиз сиёсийлаштирилиб ва байналминаллаштирилиб борилди ва ҳукмрон партия томонидан "социалистик қурилиш" авж олдирилди. Бу жараёнларни маҳаллий халқ, аввало унинг илғор вакиллари, айрим раҳбар ходимлар норозилик билан кутиб олдилар. Улар Марказнинг зўравонлигига қарши очик танқидий фикр билдириб, Республика мустақиллигини қўлга кири-тишга ҳаракат қилдилар. Аммо, мустабид тузум уларга қарши қатъий кураш олиб борди. 1920-йилларнинг охири - 30-йилларда Ўзбекистоннинг ватанпарварлик кайфиятидаги раҳбар ходимларни бирлаштирган гуруҳлар ("18 лар гуруҳи", "Иноғомовчилик" \ "Қосимовчилик") турли тухматлар асосида фoš қилиниб, қатагон қилиндилар. Улар орасида ЎзССР Маориф халқ комиссари Раҳим Иноғомов, ЎзССР Олий судининг раиси Саъдулла Қосимов, ЎзССР Ер ишлари халқ комиссари

Иномжон Хидиралиев, Ички ишлар халқ комиссари Рафиқов кабилар бор эди.¹

1920-йилларнинг ўрталаридан бошлаб халқ хўжалигининг асосий соҳаси ҳисобланган саноатни тиклаш ва ривожлантириш маса-лалари Марказнинг манфаатларига мое режа асосида олиб борилди. 1926 йил 14-19 май кунлари бўлиб ўтган ЎзКП (б) III Пленумида саноатни барпо этиш масалалари кўриб чиқилди. Аммо, саноат-лаштиришни амалга ошириш жараёнида Ўзбекистондаги ижтимоий-иқтисодий аҳвол, ўлканинг ўзига хос хусусиятлари, республиканинг иқтисодий имкониятлари ҳисобга олинмади. Маълумки, бу даврда республика ишлаб чиқаришда кустар-хунармандчилик со-ҳаси асосий ўрин эгаллар эди. Тан олиш керак-ки, саноат корхона-ларининг барпо этилиши Ўзбекистон иқтисодиётининг юксалишида муҳим аҳамиятга эга эди. Аммо, аввало саноат соҳасини ривожлантириш катта маблағни талаб этар эди. Қолаверса, республика-даги саноат корхоналарининг ҳолати, кадрлар салоҳияти талаб даражасида эмасди.

Шунга қарамасдан Марказнинг кўрсатмаси билан Ўзбекистонда биринчи навбатда пахта тозалаш, ёғ-мой ишлаб чиқариш, ипакчи-лик, тўқимачилик, виночилик, мева консерваларини тайёрлаш соҳа-ларини ривожлантиришга эътибор қаратилди. Манбаларга кўра 1928-1932 йиллар (биринчи беш йиллик) давомида республикада 289 та саноат корхоналари ишга туширилган. Жумладан, Тошкент, Самарканд, Қўқон, Термиз, Асака шаҳарларида иссиқлик электростанция-лари, "Тошқишлоқмаш", Қувасой цемент заводи қурнилиб, "Чирчиқ-қурилиш" ва Тошкент тўқимачилик комбината қурилиши тезлаштирилди. Фарғона тўқимачилик комбината ва ёғ заводи, Қарши ёғ-мой заводи, Тошкент, Самарканд ва Бухорода тикувчилик фабрикалари, Фарғона консерва заводи, Тошкент "Ўртоқ" тамаки фабрикаси, Самарканд, Бухоро, Шахрисабз ва Марғилонда ип йигирув фабрикалари, "Чимён" нефть заводи, "Тоштрам", "Қизил Шарқ" ва бошқа кўплаб пахта тозалаш, сут-мой тайёрлаш, совун заводлари ишга туширилди.²

Саноат корхоналари республика иқтисодиётига маълум даражада таъсир кўрсатган бўлса-да, ишга туширилган саноат корхоналарининг сифати талаб даражасида эмас эди. Корхоналарнинг кўпла-ри эскирган асбоб-ускуналар билан жиҳозланиб, мутахассис кадр-ларга бўлган эътиёж жуда катта эди. Кадрлар тайёрлашга жиддий эътибор берилмасдан, улар асосан четдан келтирилди. Таъкидлаш лозимки, собиқ совет тузумининг саноатлаштириш соҳаси Ўзбекистонда оғир шароитда амалга оширилди. Республиканинг ер уста ва ер ости бойликлари, хом ашё манбалари катта миқдорда ўзлаштирилди. Марказга ташиб кетилган бойликлар эвазига республика аҳолисининг моддий ва маиший аҳволи яхшиланмади.

Собиқ совет ҳукумати қишлоқ хўжалигида ҳам ўз андозаларига мое сиёсат олиб борди, яъни, қишлоқ хўжалигини жамоатлаштириш авжолди. Манбаларга кўра, 1925-1929 йиллар давомида республика-даги бойлар,

¹ Эшов Б. Ўзбекистонда давлат ва маҳалли бошқарув тарихи. «Янги аср авлоди», - Т.: 2012, 504-б.

² Эшов Б. Ўзбекистонда давлат ва маҳалли бошқарув тарихи. «Янги аср авлоди», - Т.: 2012, 505-б.

савдогарлар ва руҳонийларнинг 45 мингга яқин хўжалиги батамом тугатилган. 1930 йил 30 январда ВКП (б) МҚ нинг "Ёппасига жамоатлаштириш туманларида кулоқ хўжаликларини ту-гатиш тадбирлари тўғрисида" қарор қабул қилиниб, мазкур қарор асосида ЎзКП (б) МҚ 31 январдаги қарори қабул қилиниб, унга биноан бой-кулоқ хўжаликлари ёппасига жамоатлаштирилаётган туманлардан бошқа ҳудудларга кўчирилиши, уларга тегишли бўлган мол-мулк мусодара қилиниши эълон қилинди.

Кўпинча округ (вилоят) ларда деҳқонларнинг оммавий чиқишлари бўлиб ўтганлигига қарамай деҳқонларнинг ерларини тортиб олиш, мол-мулкни мусодара қилиш, кулоқларни сургун қилиш ниҳоятда авж олди. Зўрлик билан амалга оширилган бу сиёсат натижасида барча хусусий мулк турлари мусодара қилиниб, давлат мулкига ай-лантирилди.

Шу тарифа, 1930-йилларнинг бошларига келиб Ўзбекистонда тоталитар тузум деярли қарор топиб бўлган эди. Барча бошқарув органлари ва жамоат ташкилотларининг фаолияти партиянинг якка ҳукмронлиги негизида амалга оши-рилиб борилди. Республиканинг барча бошқарув органлари тўлиқ Марказга итоат эттирилди. Собиқ СССР таркибидаги барча миллий республикаларда бўлгани каби Ўзбекистон раҳбарияти олиб бора-ётган ички ва ташқи сиёсат, ҳар қандай алоқалар Марказ томонидан белгиланиб, ташаббускорлик ва ҳурфикрлик бўғиб қўйилди ва қатағон қилинди. Партиянинг марказий органлари томонидан берилган кўрсатмалар ҳар бир миллий республикаларда, хусусан Ўзбекистон-да ҳам сўзсиз бажарилиши шарт эди. Йиллик режалар Марказ томонидан ишлаб чиқилиб, республика раҳбарияти томонидан ижро учун қабул қилинар ҳамда улрнинг бажарилиши партия томонидан катъий назорат қилинар эди.

Бу даврда партия ўз мавқеини мустаҳкамлашнинг ўзига хос усулларини амалга оширди-ки, бу ҳолат бошқарув тизими соҳаларида яққол намоён бўлди. Бошқарув тизими давлат тасарруфидаги ташкилот ва корхоналарда фаолият кўрсатган партия ячейкалари ва ташкил отларидан бошлаб амалга оширилди. Айнан мана шу партия ташкилотларига чекланмаган ҳуқуқлар ва имкониятлар берилди. Улар-нинг фаолият доиралари кенгайтирилиб, рағбатлантирилиб борилди. Бошқарув тизимидаги барча раҳбарлик ишларига партия аъзоси бўлган ва партияга содиқ бўлган шахслар қўйилди. Якка партиянинг бошқарув тизимларида кенг ва мустаҳкам ўрнашиб олиши жамиятнинг турли жабҳаларида маъмурий буйруқбозликнинг кучайишига олибкелди.

Тадқиқотчиларнинг эътироф этишларича, 1925 йлдан 1940 йилга қадар Ўзбекистон компартиясининг 9та съезди бўлиб ўтган. Съездлардаги республика ҳаётига оид кўрилган ҳар бир масала Марказ томонидан - ВКП (б) белгилаб берган бош стратегик режаларда ўз ифодасини топган бўлиб, улардан чекиниш, четга чиқиш ёки эъти-роз билдириш мутлақо мумкин эмас эди. Партиянинг роли ва мавқеи шу даражада кучайтирилган эди-ки, давлат органлари ва ҳатто жамоат ташкилотлари ҳам унинг измига бўйсундирилди.

Собиқ совет давридаги бошқарув тизимида дастлаб Бугуниттифок Марказий ижроия кўмитаси, кейин эса СССР Олий Совети давлат ҳокимиятининг қонун чиқарувчи олий органи ҳисобланган. Олий Советга Иттифок Конституциясига мувофиқ давлатда қонун чиқариш ҳокимиятини амалга ошириш ваколати берилган. Олий Совет икки палатадан: Иттифок Совети ва Миллатлар Советидан иборат эди. Конституцияга мувофиқ Олий Совет собиқ СССР ихтиёрида ҳамма масалаларни ҳал этишга қодир бўлган. Унинг фаолият доирасига Иттифок Конституциясини қабул қилиш ва ўзгартиришлар киритиш, Иттифок таркибига янги республикалар қабул қилиш ҳамда янги автоном республикалар ва автоном областлар тузилганлигини тасдиқлаш, собиқ СССРни иқтисодий ва социал ривожлантиришнинг давлат режалари, давлат бюджетини ва уларнинг бажарилиши тўғри-сидаги ҳисобларни тасдиқлаш, иттифокнинг унга ҳисобот бериб ту-радиган органларини тузиш каби л ар кирган. Аммо, Олий советнинг фаолиятини бошқариш ва назорат қилиш амалда компартия ихтиёрида эди.

Собиқ совет ҳукмрон доиралари кадрлар масаласида ҳам ўзига хос сиёсат олиб борган эди. Совет давлати ҳукмронлигининг барча даврида кадрларни танлаш, жой-жойига қўйиш ҳамда улардан фой-даланишга қаратилган сиёсат компартиянинг манфаат ва маҳсадлари билан боғлиқ ҳолда кечган эди. Собиқ СССР таркибидаги республикалар, уларнинг ҳудудлари, сиёсий-ижтимоий, иқтисодий, маданий ҳаётини бошқариш кўп ҳолларда маҳаллий кадрларга топширилган бўлса-да, аммо уларнинг фаолияти компартия ва иттифок ҳукуматининг доимий назоратида эди. Кадрлар тайёрлаш тизимида уларга касбий билимлар бериш билан бирга "коммунисток муносабат"ни шакллантиришга асосий эътибор қаратилди.

Олимларнинг эътирофи эътишларича¹, мустабид тузум 1917 йилги октябр тўнтариши натижасида 70 йилдан кўпроқ вақт мобайнида халқ устидан зўравонлик қилиш билан сақланиб турди. Бу даврда ўзбекистонликларнинг бир неча авлодлари куч-ғайрати билан бир қадар иқтисодий ва маънавий салоҳият яратилиб, илм-фан ва техника тараққиёти юз бериб, кўплаб кашфиётлар қилиш ан булса-да, уларнинг барчасига ўзбек халқининг жуда катта зўр бериши ва мислсиз меҳнати эъзига эришилди.

Собиқ совет тузумининг зўравонлик сиёсати Туркистон Мухториятига, истиқлолчилик ҳдракатига қарши курашда, қишлоқ хўжа-лигини жамоатлаштириш даврида, 30-йилларнинг охири ва 50-йил-ларнинг бошида рўй берган оммвий қатағонлар даврида, 80-йилларнинг биринчи ярмида Москвада тўқиб чиқарилган "пахта иши" ёки "ўзбеклар иши" деб аталган бўҳронларда фожеали тарзда намоён бўлди. Собиқ совет сиёсати бошқача фикрлашнинг энг арзимас кўри-нишларига, бу сиёсатга билдирилган норозиликларга, республиканинг мустақиллиги ва манфаатларини ошкора ҳимоя қилиш кўри-нишлари кабиларга шавқатсизлик билан зарба берди.

¹ Ўзбекистоннинг янги тарихи. 2-китоб. Ўзбекистон Совет мустамлакачилиги даврида. Муаллифлар жамоаси. – Тошкент. Шарқ, 2000.: 677-678 бб

Республиканинг Марказга мустаҳкам боғлиқлиги, Марказ эса би-ринчи галда ўз манфаатларини кўзлаши натижасида Ўзбекистоннинг давлат бошқаруви, ижтимоий-иқтисодий ва маданий ривожланиши ниҳоятда зиддиятли тарзда кечганлигини соҳа мутахассислари қуйи-дагича изоҳлайдилар:

- Коммунисток партия Ўзбекистон ва бошқа миллий республикалар собиқ СССРга қарамлигининг янгида давлат шаклини вужудга келтирар экан, у Ўрта Осиё классик мустамлакачилиги даврида вужудга келган ишлаб чиқаришнинг ихтисослашуви ва иқтисодий ало-қаларга асосланди. Бинобарин, барча иттифокдош республикаларнинг иқтисодиётини бараварлаштириш ғояси ўн йилликлар мобайнида фақат номигагина амалга оширилди;

-Ўзбекистонга Конституция бўйича берилган суверен ҳуқуқлар ҳам фатқат номигагина эди, аслида эса республика метрополия мус-тамлакасига айлантирилиб, бундан келиб чиқадиган барча оқибат-ларга дучор қилинди;

- собиқ совет тузуми "халқ ҳокимияти" сифатда "метнаткашлар оммаси"ни давлат қурилишига кенг жалб қилар экан, айти вақтда ўзининг 70 йилдан кўпроқ ҳукмронлиги даврида аҳолининг "эксплуатация қилувчи", "меҳнаткаш бўлмаган" синфларини ва ижтимоий гуруҳларини энг оддий фуқаролик ҳуқуқларидан ҳам маҳ-рум этди;

- Ўзбекистонни дабдабали равишда ишчилар ва деҳқонлар республикаси деб эълон қилган "халқпарвар" тузум уни мамлакатда ҳукм-рон бўлган коммунисток партиянинг қатъий бошқарувига, партия-совет ходимлари кўлига топшириб қўйди, барча жамоат ташкилот-лари эса, партиянинг оддий "даётёрига", унинг ҳаракатлантирувчи воситасига айлантирилди;

- Марказ республикада саноатни жадал суръатлар билан ривожлантирар экан, айти вақтда унга бир томонлама, мустамлака хусуси-ятини бағишлади;

- собиқ совет давлати қишлоқ хўжалигининг моддий-техника ба-засини мустаҳкамлаб, унга маълум даражада маблағ ажратар экан, бу ерда метрополия манфаатлари йўлида республика иқтисодиёти аграр секторининг анъанавий тармоқларига зарар етказган ҳолда пахтачиликни юқори суръатлар билан ривожлантирди, бу эса пировард натижада оғир ижтимоий-иқтисодий ва экологик оқибатларга эга бўлган пахта яккахокимиятлигининг қарор топишига олиб келди. Москванинг империяча иқтисодий сиёсати натижасида Ўзбекистон метрополиянинг хом ашё базасига айлантирилди ҳамда итти-фокнинг саноат марказларига ва озиқ-овқат минтақаларига тўла-тўқис боғлиқ қилиб қўйвдди;

- собиқ совет тузими Ўзбекистонда умумий, ўрта махсус ва олий таълимни, фан ва маданиятни кенг ривожлантира бориб, уларни кўп даражада мафкуралаштириш, сиёсий ва байналминал тус буришга ва ҳатто руслаштиришга, халқни куп асрлик маънавий меросидан, мил-лий анъаналари ва урф-одатларидан бебаҳра қилишга интилди.¹

¹ Эшов Б. Ўзбекистонда давлат ва маҳалли бошқарув тарихи. «Янги аср авлоди», - Т.: 2012, 511-б.

Буларнинг барчаси охир-оқибатда мустабид собиқ совет давлатини таг-томири билан емирадиган ички зиддиятларга айланди ва совет давлатининг инқирозини муқаррар қилиб қўйди.